

POBLENOU A LA SETMANA TRÀGICA (1909)

El dia 26 de juliol de 1909 es va iniciar a Barcelona i altres ciutats industrials de Catalunya una vaga general organitzada en protesta per l'enviament de reservistes, la majoria obrers, al Marroc per combatre en la impopular guerra colonial que s'estava desenvolupant en aquell territori. La vaga va derivar en una setmana de revolta armada i crema de convents que la història coneix amb el nom de Setmana Tràgica.

El barri del Poblenou no va estar absent de l'escena durant aquella setmana compresa entre el dilluns 26 de juliol i el diumenge 1 d'agost de 1909. Fou un escenari destacat d'una sèrie d'esdeveniments que es van sumar a aquella situació revolucionària.

Recopilem, a continuació, una sèrie de textos extrets del llibre de la historiadora nord-americana Joan Connelly Ullman sobre aquests successos, en especial els corresponents als dies 26, 27 i 29 de juliol, en els quals es reflecteix la situació del Poblenou en aquells dies, completats amb altres testimonis del moment.

Un 57 % d'analfabetisme

La realitat sociològica del barri en aquells moments era la següent: Poblenou tenia 41.758 habitants — molts d'ells acabats d'arribar de sectors rurals de l'Aragó —, amuntegats en 3.016 edificis i nombroses barraques aixecades entre els espais que deixaven les fàbriques que sovint tallaven els carrers, amb un 57 % d'analfabetisme. La major part eren obrers no qualificats, atesos únicament per un mossèn i diversos establiments d'ordes religiosos, però molt influenciats pel centre del Partit Radical, situat al carrer de Pujades cantonada amb Badajoz, i una escola racionalista fundada per Ferrer i Guàrdia, pioner de l'Escola Moderna. Els habitants del Poblenou es van constituir diverses vegades durant aquella setmana en forces de xoc quan el moviment de protesta passava d'una etapa de violència a una altra de superior.

Dilluns 26 de juliol: vaga general

El primer dia, 26 de juliol, a les 9 del matí es va produir una aturada general a tot el barri. Els conductors dels tramvies havien calmat els vaguistes amb la promesa que tornarien els seus tramvies a les cotxeres situades al centre de Barcelona, ja que aquells no s'havien sumat a la vaga general. En

tornar, els obrers revoltats els atacaren. El cap de tramvies de Poblenou telefonà al governador Angel Ossorio demanant de protecció i el governador envià el comandant de cavalleria de la Guàrdia Civil en persona a restaurar l'ordre, però tan aviat com la cavalleria va marxar els vaguistes van tornar a atacar, trasbalsats per la fúria que els produïa veure que els tramvies continuaven arribant des de la part baixa de la ciutat. Tornà la Guàrdia Civil i dispersà la multitud, però no va poder completar la seva feina fins al migdia.

Investir la gent d'església

Poc després de la mitjanit del dilluns 26 de juliol, l'empat —vaguistes contra autoritats— quedà desfet amb l'incendi d'una escola dels germans maristes. Una vegada més, els obrers del Poblenou van servir com a catalitzador. L'agència a través de la qual foren mobilitzats era el Centre Radical, que acollia un grup actiu de la Joventut Radical, com també una escola racionalista estretament vinculada a Ferrer i Guàrdia. I allà és on s'originà la idea d'«embestir a la gente de iglesia».

Altar lateral de l'església de Santa Maria del Taulat cremat.

A. T. V. — Sucesos de BARCELONA. (26-31 de Julio de 1909)
45. Interior de la Iglesia Parroquial del Pueblo-Nuevo

Per iniciar la seva campanya contra el clergat, aquests grups tenien a mà al Poblenou una institució que simbolitzava molts dels aspectes de l'activitat clerical que havia creat més antagonisme, el Patronato Obrero de San José, dirigit pels germans maristes, que oferia ajuda als seus 500 membres per mitjà d'un fons de socors mutu, un dispensari gratuït, una biblioteca i una escola. Els dirigents dels sindicats i els polítics obrers republicans no podien competir amb els maristes, els serveis dels quals estaven subvencionats per «seglars ricos».

Els maristes, aliats amb la burgesia

Era fama que el patronat del Poblenou el finançava el marquès de Comillas, a qui en general odiaven els obrers de Barcelona, i especialment en aquell moment en què els seus vaixells de la Compañia Transatlántica es lucraven amb el transport de

Dues fotografies de l'interior de l'església de Santa Maria del Taulat totalment destruïda.

tropes al Marroc, però un periodista catòlic, ben informat, assegurà que era el marquès de Casa Quijano qui en realitat subvencionava el Patronato de San José. Altres raons per agafar el Patronat com a inici de la campanya anticlerical eren la formació i el reclutament d'esquirols i les moltes subvencions econòmiques que facilitava l'escola per a l'ensenyament davant de l'escola racionalista que per falta de mitjans es veia obligada a cobrar.

El moment d'actuar va arribar a les 11.30 de la nit del dilluns. Sense anunciar-ho prèviament, homes i dones es reuniren davant del Patronat Obrer, al carrer de Wad-ras —avui Doctor Trueta—, van trencar totes les bombetes dels fanals i van deixar el sector a les fosques. La policia informà el general Santiago de la imminència de l'atac i el general envià immediatament un desta-

cament de cavalleria. Però quan arribà, el Patronat cremava per totes bandes. Els incendiaris ja havien entrat a l'edifici, havien tret els mobles al carrer i els havien cremat, i al mateix temps van tenir força cura que el foc no s'estengués a la fàbrica veïna del Cànem.

Mentrestant, la patrulla de cavalleria que havia sortit del centre de Barcelona a les 12.30 h arribà al Poblenou, però no va poder fer més que protegir els maristes que sortien del patronat per anar a una residència propera que tenien.

Dimarts 27 de juliol: objectiu, l'incendi de Santa Maria del Taulat

A les nou del matí de l'endemà, una munió de gent es va congrega davant d'on vivien els maristes del Patronat. Hi ha qui diu que els maristes havien disparat des del seu pis; cert o no, quan van sortir al carrer algú dels concentrats va disparar trets contra els maristes, i el germà Lycarión (Francesc Benjamí May), director del Patronat, va caure mort; era una persona molt estimada al barri i no va pensar a fugir.

Poblenou va restar tranquil tot el matí del dimarts, a conseqüència

de l'assassinat del director del Patronat Obrer de Sant Josep. Un contractista d'obres públiques, Grau, va anar al Centre Radical del passeig del Triomf (avui, rambla del Poblenou) per obtenir protecció per a dues fàbriques: se li va assegurar que l'únic projecte en aquell moment era cremar propietats de l'Església. L'objectiu inicial era l'església parroquial de Santa Maria del Taulat. Segons versions obreres, es va decidir atacar-la només «després de comprovar que la policia disparava des de dins de l'església», cosa que pot ser veritat o no. El mossèn, pare Ramon Riu Cierola, havia previst els fets per a aquell mateix matí, i ell i el seu vicari, Jaime Oliveras, anaren a amagar-se al soterrani. A la tarda, els incendiaris prengueren foc a l'interior de l'església. La policia dispersà els tafaners, però deixà que l'església continués cremant.

Les monges franciscanes conduïdes a un lloc segur...

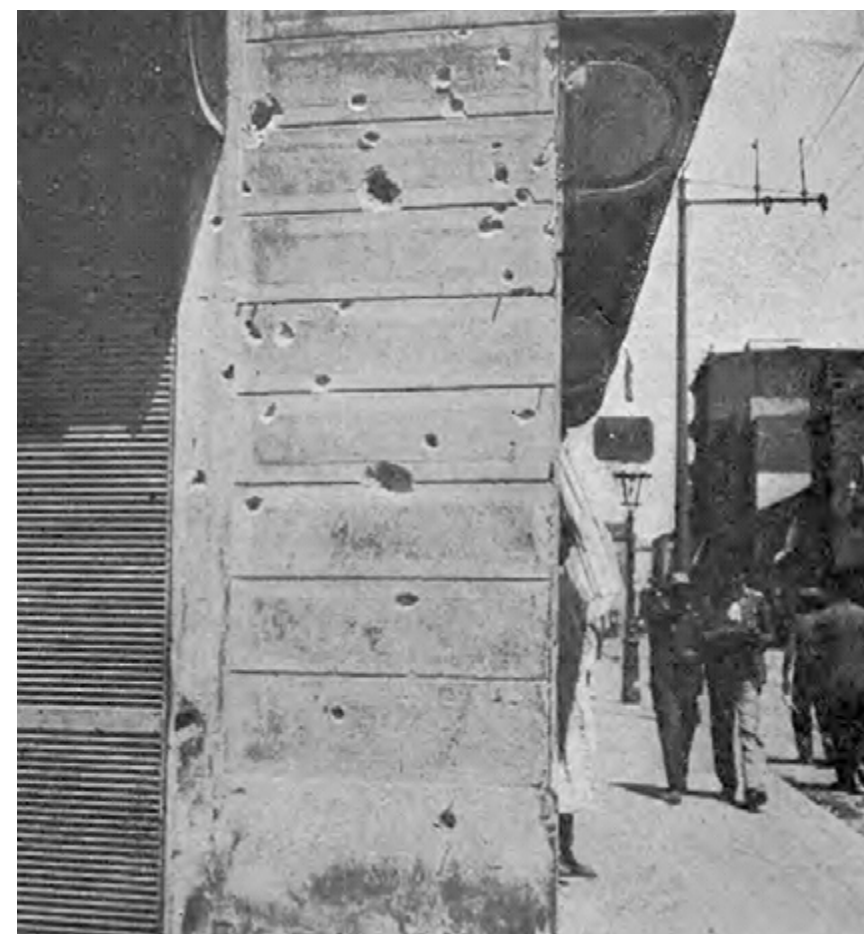
Els incendiaris es van dirigir a continuació a l'escola, situada a la rambla del Poblenou, prop de l'església parroquial, on residia la comunitat de monges franciscanes de la Concepció, que al Poblenou educava noies de bona família del barri i algunes nenes de la classe treballadora. Les germanes ja havien estat conduïdes a un lloc segur (escortades per un «estranger», segons la seva declaració) i ningú no tractà de fer-los mal. Tan aviat com van calar foc a l'escola franciscana, els revoltats van tornar a l'església parroquial amb el propòsit d'enderrocar els murs.

El seu cos fou arrossegat pel carrer i profanat

En enderrocar els murs, van descobrir l'amagatall dels dos sacerdots. Durant tota la tarda homes i dones es dedicaren a llançar objectes sobre el pare Riu, al mateix temps que l'insultaven i li cridaven. Durant dotze anys, el pare Riu havia estat el mossèn de Poblenou i, aquell dimarts a la tarda, cap dels seus feligresos no va fer res per salvar-lo. Poc després de les 6 de la tarda, el vell mossèn —tenia 63 anys— morí asfixiat pel fum, i potser també per l'ensurt: el seu cadàver fou arrossegat pel carrer i profanat. Anys d'humiliacions i injustícies havien fet dels obrers exaltats uns revoltats disposats a tot, inclo-ses accions violentes que després els avergonyirien.

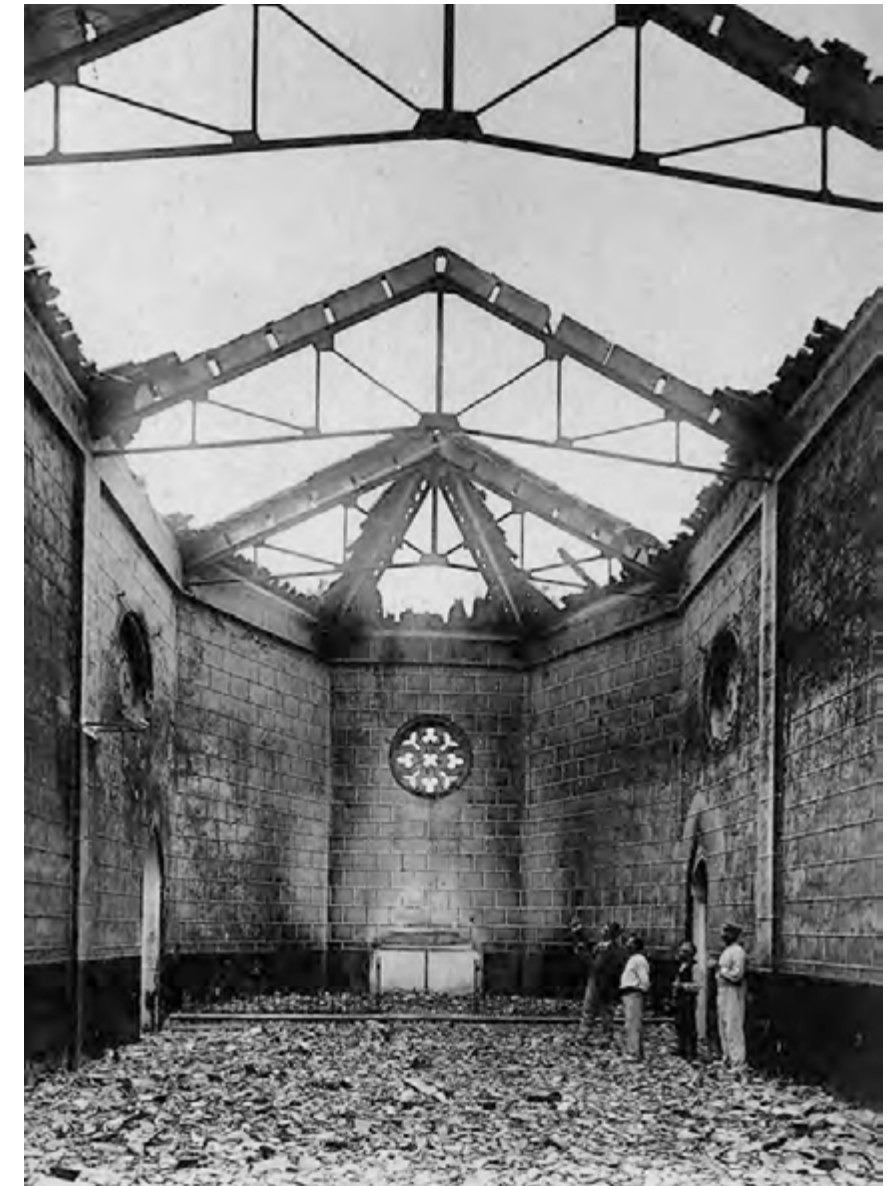
Imatges i cadàvers exposats a la paret del Cementiri del Poblenou.

Balcó del carrer del Taulat, 39 amb la barana destrossada per l'artilleria i els efectes dels trets a la casa de la rambla del Poblenou, 2. Imatges publicades al setmanari La Actualidad del 28 d'agost de 1909.

Dues imatges de l'església de Sant Pere Pescador del barri de Pequín on es poden apreciar els efectes devastadors del foc provocat durant els fets de la Setmana Tràgica.

La Valenciana i la Larga, dues dones revolucionàries

Aquella mateixa tarda se saquejaren els arxius de la policia per destruir les fitxes dels delinqüents. Les barricades es varen incrementar cap a mitja tarda. Les dones figuraven a l'avantguarda de la revolta i en la construcció de barricades. Enriqueta Sabater, *la Larga*, dirigia les operacions de construcció, i ajudava tallant amb una serra la fusta dels pals de llum per a les barricades. Rosa Esteller, *la Valenciana*, per un altre costat aterria els funcionaris locals amb el seu revòlver.

Els grups de Poblenou, després d'haver destruït la majoria de les institucions catòliques de la barriada

—cal assenyalar que l'Església Evangèlica no va ser molestada— durant les primeres hores de la tarda, en fer-se fosc marxaren al barri de Pequín, habitat per pescadors i jornalers i situat a la platja, a prop de la desembocadura de la riera d'Horta. Durant els set anys anteriors un voluntariós capellà, Manuel Bargaño, havia dotat aquest misèrrim sector de barraques amb l'església de Sant Pere Pescador, un dispensari, un cercle obrer catòlic i una escola de primària. Totes aquestes institucions foren destruïdes per l'incendi. L'incendi de l'església s'inicià el dimarts amb petroli del que s'utilitzava per a l'enllumenat, cosa que propicià que l'incendi durés fins divendres. Cap dels habitants del barri de Pequín no tractà

d'apagar-lo, segons es va dir perquè els incendiaris amenaçaren amb tornar des del Poblenou i cremar les barraques d'aquell que intentés apagar l'incendi.

El segon dia de la Setmana Tràgica, cap edifici catòlic poblenoví no restava, doncs, intacte.

Dijous 29 de juliol: els militars controlen Poblenou

Al Poblenou, els revoltats, en la seva major part obrers no qualificats, entaularen durant el dijous pel matí una ferotge batalla a les barricades amb fusells, lliurats pel porter del Centre Radical, Juan Castells Santoña, els quals havien estat robats a la policia i al sometent.

Després d'una sagnant batalla entre els revoltats i la Guàrdia Civil, amb el suport de l'exèrcit que usava l'artilleria per escombrar les barricades, cap a mitja tarda les autoritats militars controlaven completament el Poblenou.

JORDI MONTANER